

KAZALO

- 7 **Stodesetletno planinsko sopotništvo slovenstva**
Franc Ekar
- 17 **Kratka predzgodovina nastanka Slovenskega planinskega društva**
Matjaž Deržaj
- 37 **Ustanovitev in razvoj Slovenskega planinskega društva (1893–1945)**
Tone Strojtn
- 103 **Leposlovna žetev zadnjega desetletja**
Stanko Klinar
- 121 **Varstvo gorske narave**
Jurij Dobravec
- 139 **Z geologom po slovenskem gorskem svetu**
Anton Ramovš
- 175 **10 let Združenja gorskih vodnikov Slovenije (1993–2003)**
Janez Duhovnik
- 215 **Vnovič na razglednem stolpu zgodovine slovenskega alpinizma**
Bine Mlač
- 245 **Odprave v tuja gorstva – Himalaja**
Tone Škarja
- 287 **Športno plezanje**
Tomo Česen
- 295 **Zgodovina Gorske reševalne službe**
Danilo Škerbinek

V drugi polovici devetnajstega stoletja so imeli le redki posamezniki veselje do potovanja po gorskem svetu. Prebivalci mest se niso kaj dosti zanimali za lepote narave, kaj šele za lepote gorskega sveta. Na planine in v gore so hodili po večini tisti, ki so živeli pod njimi in so tja zahajali po opravkih: drvarji, lovci in pastirji. V narodnem pregovoru se zrcali tedanja ljudska filozofija: »Gora ni nora; nor je, kdor gre gor.« Švicarji, ki jih obdajajo precej višje gore, kot so naše, so pred razmahom turizma govorili: »Do 1600 metrov gredo krave, do 2000 metrov koze, do 2500 metrov gamsi, višje pa le še norci.« Kljub temu so Angleži že leta 1857 ustanovili svoj znameniti Alpine Club in se podali na osvajanje alpskih vrhov. Za Angleži so zelo pohiteli Avstrijci z ustanovitvijo Avstrijskega planinskega društva, imenovanega Österreichischer Alpenverein (naprej v besedilu ÖAV). Pri ustanovitvi ÖAV sta imela precejšnjo vlogo na Dunaju živeča Slovenca Vinko Klun in Marko Lipold.

Vinko Klun se je rodil leta 1823 v Ljubljani in se poročil s Švicarko z dekliškim priimkom Fereri. Da bi zakril svoj povsem slovenski izvor, je k svojemu priimku dodal še ženinega in postal Vinko Klun Fereri. Deloval je kot zgodovinar, literarni zgodovinar, geograf, politik in sociolog.

Drugi Slovenec, prav tako ustanovni član ÖAV, je bil Marko Lipold, rojen leta 1816 v Mozirju. Bil je eden najuglednejših strokovnjakov za geologijo in rudarstvo v tedanji Avstriji. Leta 1867 je bil imenovan za direktorja rudnika živega srebra v Idriji. Njegovo delovanje na področju planinstva še ni dovolj raziskano.

V Ljubljani je delovala močna podružnica ÖAV, ki je poleg vplivnih Nemcev v svojih vrstah združevala tudi veliko Slovencev. V seznamu članov zasledimo starosto slovenskih planincev Franca Kadilnika, Karla Dežmana, Franca Doberleta, Petra Laznika, Viktorja Škarjo, Hajnriha Škodlarja, Bartolomeja Zupanca, Avgusta Vrtnika, Marka Lipolda in še mnogo drugih.

Franc Kadilnik je napisal in v obliki separatov izdal vrsto planinskih potopisov. Samo o Triglavu je napisal kar tri: *Izhod na Triglav*, *Na Triglav* in *Pa le zopet na Triglav*.

Kadilnikov dober znanec je bil odvetnik, politik in društveni organizator dr. Etbin Costa, ki je skupaj z Janezom Bleiweisom in Lovrom Tomanom sestavljal konservativno jedro *starioslovencev*.

Dr. Janez Bleiweis se je na znamenitem vižmarskem taboru na binkoštni ponedeljek, 17. maja 1869, zapisal v zgodovino, ko je pred večtisočglavo množico

končal svoj uvodni govor z besedami: »Pod prostim tukaj nebom, kjer na podnožju cerkvice Matere božje na nas gleda kranjskih velikanov sivi poglavar Triglav, zbrali smo se danes, da govorimo in sklepamo o za naš narod zelo imenitnih stvareh.« Sklepna misel vižmarskega tabora je bila: »Dajte nam Slovenijo!« Na slovenskih tleh živeči Nemci so tedaj začutili, da žive med narodom, ki je na taborih odločno povedal, da želi biti na svoji zemlji sam svoj gospod.

V obdobju zadnjih narodnih taborov je imel poslanec radovljiškega volilnega okraja v kranjskem deželnem in pozneje tudi državnem zboru dr. Lovro Toman (1827–1870) na Gorenjskem velik vpliv. Bil je odličen govornik; na zborovanjih je prisegal: »Pri Triglavu in vseh drugih slovenskih snežnikih!« Umrli je tistega leta, ko je bila zgrajena železnica od Ljubljane do Trbiža.

Zaradi hitrejšega dostopa se je težišče triglavskih vzponov preselilo iz Bohinja v Mojstrano. Kljub temu je Bohinj ostal zelo privlačno izhodišče za planinske pohode v triglavsko pogorje. Do leta 1870 se je skoraj vse, kar se je dogajalo v zvezi s Triglavom, začelo dogajati v Bohinju. Vsi botaniki, geologi, rudosledci in planinski prvopristopniki so tam začenjali svoje ture.

V *Slovenskem narodu* (10. avgusta 1872) je neznan kronist zapisal: »Iz Bohinjskega jezera, pri mostu, se zagleda proti severu naš stari sivi Triglav. Med Studorom in Vogarjem za Toščem stoji božanski velikan. Komur je mar občutljivemu srcu veselje dati, mlademu umu slovenske misli vdihniti in krepko voljo za junaška dela uvaditi, naj obišče mogočnega Peruna ... Semkaj je povabljena slovenska mladina, naj vzame seboj Prešernov *Krst pri Savici*. Na Triglav iti je veselje vsakega Slovenca. S Triglava nad šestdeset ur naokrog v dalj gledati pa ni vsakemu dano. Vendar urne noge, zdrava pljuča, nevtroglova stopinja in vrli vodnik, znani Šest, povzdignejo turista na goro 9037 dunajskih čevljev visoko.«

Pisec teh vrstic je močno pretiraval. Vzpon na Triglav leta 1872 še zdaleč ni bil veselje vsakega Slovenca. Čeprav so postali v tem času vzponi na Triglav tako pogosti, da jih tudi najboljši kronisti niso mogli več dohajati, je bilo skupno število teh prvih planincev sorazmerno majhno. Večino je na Triglav pospremil legendarni vodnik Jože Škantar, po domače Šest (1809–1881), potomec bohinjskih kosezov. Najprej sam, potem pa ob pomoči sina Lovrenca in hčerke Rozalije, je vodil na Triglav vrsto pomembnih tujcev in domačih planincev. Kako se Škantar piše, ni vedel niti Kadilnik, ki ga je imenoval kar z domačim imenom Jože Šest.

Škantarjev sin Lovrenc (1846–1910) je šel po očetovih stopinjah. Po poklicu je bil kovač, pooblaščen vodnik nemško-avstrijskega planinskega društva (v nadaljnjem tekstu DOAV), graditelj planinskih koč in pozneje oskrbnik. Škantarjeva hči Rozalija je leta 1879 kot prva ženska stopila na vrh Triglava.

Laibacher Tagblatt je istega leta objavil članek, ki opozarja: »... da so bili dosedanji triglavski pristopi povezani z velikimi naporji. Čeprav je že večkrat kdo svetoval, naj se izklešejo stopnice v krhek kamen, naj razširijo police in odstranijo štrleče kamenje ter tako pripravijo hodno stezo, so bili ljudje gluhi za te

opombe. Sedaj pa je znani vodnik Šest iz Srednje vasi izjavil, da je pripravljen za petdeset goldinarjev pot na Mali in Veliki Triglav tako popraviti, da bodo tudi manj odločni turisti pod vodnikovim vodstvom mogli prispeti na vrh.« Denar so hitro zbrali ljubljanski, predvsem nemški industrialci.

Stari Šest in njegov sin Lovrenc sta na nekaterih mestih zagozdila lesene kline, izklesala potrebne stopnje in na grebenu med Malim in Velikim Triglavom vzdala železne drogove z obroči, ki jih je skoval kar Lovrenc sam. *Laibacher Zeitung* je v članku z naslovom *Z Gorenjskega* objavil: »Sedaj, ko sta nevarnost in strah, ki ju ni manjkalo pri prejšnjih triglavskih pristopih, minila z dovršitvijo poti, obiskuje našo goro – velikana vse več ljudi. Nanjo se je povzpelo letos okrog trideset oseb. Prvi vodnik je Jože Škantar. Z njim hodi in vodi turiste tudi njegova hči Rozalija, komaj dvajsetletno dekle. S svojo korajžno hojo čez nevarna mesta je očarala vsakega gosta. Oni gospodje, ki so se velikodušno odzvali pozivu in s svojimi darovi omogočili novo pot, so v resnici zaslužni za našo prelepo Gorenjsko. No, dela je še dovolj. Posebej je potrebno urediti gorsko vodništvo, določiti vodniške tarife ter uradno priznati vodnike, kakor je to že v sosednjih deželah urejeno. Čujemo, da nameravata dva ljubljanska gospoda, ki sta bila enaindvajsetega v mesecu na Triglavu, začeti zbirati prispevke za planinsko kočo, ki naj bi se zgradila ob vznožju malega Triglava. Koča bo zidana, prostora bo za šest oseb in ne bo manjkalo ognjišča, mize in nekaj stolov. Delo bo zaupano vodniku Šestu, ki se je postavil z novo triglavsko potjo. Če se posreči ta načrt,